

HITLEROV GERILSKI RAT

Hrvoje Spajić (2021) *Schnellbootwaffe: Adolf Hitler's Guerrilla War at Sea: S-Boote 1939–45*, Yorkshire: Pen & Sword Military, 184 str.

Pen & Sword Military je 2021. objavio knjigu Hrvoja Spajića *Schnellbootwaffe: Adolf Hitler's Guerrilla War at Sea*. Hrvoje Spajić, poznat po svom prepoznatljivom raspravljačkom i znanstvenom pristupu i kvalitetnim analizama vojnih tema neovisno o kojem povijesnom periodu se radi, kao i po poticanju čitatelja na razmišljanje o (be)smislenosti brojnih povijesnih teza koje su dosad bile općepoznate, sada je u fokus stavio Hitlerovu mornaricu u Drugom svjetskom ratu. Spajić je objavio niz knjiga vojne tematike: *Waffen-SS: mračne sile zločinačke politike* (2010), *Velika islamska osvajanja 632. – 750.* (2019), *Bizant i rat: temeljna vojna i ratovodstvena obilježja bizantskoga društva 600. – 1453.* (2019), *Križarski ratovi: Templarski pogled* (2020). Objavio je i brojne znanstveno-popularne članke (*Hrvatski vojnik*, *Vojna povijest*) o različitim aspektima vojne povijesti (taktika, oružja, politički odnosi, zločini, vojno-civilni odnosi, posljedice ratova i dr.) pa se čitajući njegova djela s pravom možemo zapitati dokle sežu granice vojne povijesti. Knjiga *Schnellbootwaffe* samo je još jedna potvrda toga i nadamo se da će knjiga doživjeti i izdanje na hrvatskom jeziku, jer literature na hrvatskom jeziku o Drugom svjetskom ratu kronično nedostaje.

Budući da je autor prikaza i sam nastavnik povijesti i na temelju osobnog iskustva ističe da je Drugi svjetski rat jedna od najpopularnijih tema među učenicima, ovaj osvrt je napisan, među ostalim, i iz te perspektive. Naime, svi se vjerojatno sjećamo nekih ključnih teza o tome što je utjecalo na ishod Drugoga svjetskog rata, a koje smo učili u školi. Tako

se, primjerice, neuspjeh Hitlerove invazije na Veliku Britaniju pripisuje radarskom sustavu Velike Britanije s pomoću kojeg su imali prednost pred njemačkim zrakoplovima, a od kojih se, uzevši u obzir otočni geografski položaj Britanije, kod Nijemaca najviše očekivalo. Uspješna njemačka osvajanja pripisuju se *blitzkriegu* – kombinaciji tenkovskih i zrakoplovnih napada i desanta. Nakon neuspjele invazije na Britaniju, Hitler se okreće napadu na SSSR, koji također završava neuspješno, a u kojem se kao ključne bitke uzimaju bitke kraj Staljingrada i Kurska (najveća tenkovska bitka u Drugom svjetskom ratu). Nakon toga uslijedilo je otvaranje zapadne bojišnice (tzv. Dan D) gdje se Nijemci, pritisnuti napadima s istoka i zapada Europe, više nisu mogli braniti. Na spomen njemačkog oružja u Drugom svjetskom ratu vjerojatno svi prvo pomisle na V-2 projekte i zrakoplove *Stuke*. No gdje je u toj priči njemačka mornarica i kolika je njena uloga u Drugom svjetskom ratu? Je li možda neopravdano podcijenjena? O njemačkoj mornarici u Drugom svjetskom ratu, čiji su reprezentativni primjeri upravo S-brodovi (*Schnellboot*), u obrazovnom programu gotovo da i nema riječi, dok se, s druge strane, primjerice, učenike praktički tjera da poput papiga zapamte versajsku odredbu prema kojoj je Njemačkoj nakon Prvoga svjetskog rata oduzeta mornarica. Pitanje koje se, vjerujemo, svima nameće je sljedeće: Koji je smisao toga ako ne znamo pravi značaj mornarice u tom periodu? I s tim mislima bismo, neovisno o tome jesmo li nastavnici ili ne, trebali prionuti čitanju nove Spajićeve knjige.

Izuzev „uvodnoga dijela“ knjige u kojem nas autor upoznaje s počecima i obilježjima S-brodova, najveći dio knjige otpada na djelovanje S-brodova tijekom Drugoga svjetskog rata odnosno objašnjavanje i opisivanje pojedinih njihovih akcija, prilikom čega autor iznosi niz hvalevrijednih teza. U Uvodu autor objašnjava, nakon kratkoga povijesnog konteksta, o čemu je u knjizi riječ – o S-brodovima, moćnom oružju koje su razvili Nijemci i koje, prema riječima autora, „njihovi protivnici nikad nisu nadmašili“ (str. 21), a koji su poduzeli niz uspješnih akcija na početku Drugoga svjetskog rata (dok su Nijemci bili, između ostalog, u strahovitom naletu), a bili su opasnost za saveznike čak i 1944., kada su Nijemci bili već u debelom povlačenju. Osim toga, ljudi koji su upravljali tim brodovima bili su vođeni piratskim duhom i gerilskim stilom pomorskoga ratovanja koji su, prema riječima autora, jako podsjećali na tradicionalne pirate i njihov način ratovanja (str. 21). U takvo viđenje, čitajući opise pojedinih bitaka i akcija u nastavku knjige, moguće se doista i uživjeti. Knjiga, pisana s pomoću sekundarne literature, obiluje i hvalevrijednim fotografijama. Knjiga nije velikoga opsega, korištena literatura nije velika (9 citiranih knjiga, v. str. 175) u usporedbi s drugim Spajićevim knjigama (*Bizant i rat* – 22 citirane knjige, *Velika islamska osvajanja 632. – 750.* – 22 citirane knjige, *Križarski ratovi: Templarski pogled* – 43 citirane knjige), što može značiti i da je tema S-brodova, kao i njemačke mornarice u Drugom svjetskom ratu, u historiografiji općenito slabo istražena.

U drugom poglavlju („Precedents and First Actions“, str. 22–37; s potpoglavljima „First operations (1914–18)“, str. 22–24; „Development between the two world wars“, str. 24–28; „The Kriegsmarine’s first victories (1939–1940)“, str. 28–29; „The French campaign“, str. 30–33; „Germans on the high seas“, str. 33–36; „Mine warfare“, str. 36–37)

upoznajemo S-brodove i njihove prve akcije. Autor pruža i širi povijesni kontekst do Drugoga svjetskog rata, a priču o S-brodovima započinje pričom o prvom motoru s unutarnjim izgaranjem, koji su izumili G. Daimler i W. Maybach 1882., jer je za razumijevanje torpednih motornih čamaca važno imati u vidu i prve ‘motorne čamce’ koji su im prethodili i koji su se pojavili početkom 20. stoljeća. Ime koje bi svakako valjalo zapamtiti je F. Lürsen, pionir u projektiranju malih, brzih i okretnih čamaca (str. 22). Osim toga, navodi i da su u Prvom svjetskom ratu uglavnom Britanci i Talijani bili zainteresirani za razvoj motornih torpednih čamaca za operativne svrhe, dok su Nijemci i Austrijanci takvim plovilima davali nešto manju ulogu (str. 22). U skladu s tim, sile Antante su izvele i neke uspješne akcije, a s obzirom na to da su potom i Nijemci stvorili plovila koja „nitko neće nadmašiti“ (str. 21), opravdano je pretpostaviti da su iz spomenutih akcija Antante Nijemci nešto naučili. Autor se dotiče i restriktivnih odredbi Versajske konferencije koje su uvelike ograničavale razvoj ratnih brodova u Njemačkoj, kao i izrade prvoga S-broda, navodeći neke njegove tehničke detalje (materijal od kojeg je konstruiran, opis oružja koje je na njega ugrađeno). Dolaskom nacista na vlast brojne versajske odredbe su „odbačene“, a proizvodnja S-brodova se naročito uoči Drugoga svjetskog rata uvelike povećala, što je moguće promatrati i u kontekstu „utrke u naoružavanju“. Poglavlje završava s prvim uspješnim akcijama S-brodova 1939./1940., a ono na što valja skrenuti pozornost, i što mnogima možda nije prva stvar na pameti kada je mornarica u pitanju, jesu nepovoljni vremenski uvjeti kao vrlo važan čimbenik u provedbi određenih akcija mornarice, koji su vrlo često znali dovesti i do odgoda pojedinih akcija.

Treće poglavlje („The British Response (1941)“, str. 38–56; s potpoglavljima „Schnellbootwaffe“, str. 39–44; „The Kriegsmarine’s

new boats", str. 45–50; „The raids continue", str. 51–56) bavi se pretežito britanskim vojnim odgovorom tijekom 1941., navodi se kronološki slijed događaja, ali opisuje se i na koji način su Nijemci i dalje usavršavali S-brodove. Vrijedna teza koju autor iznosi je ta da su se Britanci, tijekom njemačkih akcija kod Great Yarmoutha i Haisborough Sandsa u travnju 1941., pokazali spremnima odgovoriti Nijemcima (str. 44), što je možda od određenoga značaja bilo i za daljnji ishod kompletnoga ratovanja, iako se o tome ne vodi dovoljno računa, a nije možda isključeno pretpostaviti ni da su uspješni odgovori podigli i moral Britanaca. Autor donosi i izvor Hansa Webera, zapovjednika torpeda broda S-35, iz kojeg je moguće iščitati kako je jedna akcija izgledala iz prve ruke (str. 47–48). Osim toga, vidljivo je da su S-brodovi vrlo često djelovali u kasnim noćnim satima kako bi što uspješnije iznenadili protivnika, odnosno baš onako kako i priliči „piratskom duhu i gerilskom načinu ratovanja" (str. 21), a kako je autor slikovito dočarao djelovanje S-brodova na samom početku knjige.

Četvrto poglavlje („The Mediterranean (1941–45)", str. 57–78; s potpoglavljima „The blockade of Malta", str. 58–64; „A hopeless situation for British convoys", str. 65–68; „The retreat to Tunisia", str. 68–72; „The liberation of Sicily and the landing at Salerno", str. 72–78) dotiče se ratovanja na Mediteranu, koje je bilo vrlo intenzivno s obzirom na to da su akcije na tom području trajale od 1941. do 1945., odnosno u periodu dok su glavnine njemačkih snaga bile koncentrirane i na zapadu, i na istoku Europe. Italija, usprkos velikim ambicijama uoči Drugoga svjetskog rata, nije imala značajnijih uspjeha u ratu sve dok im potporu na terenu nisu pružili Nijemci. U tom kontekstu, potpora su im bili i S-brodovi, a uzevši u obzir i autorovu tezu s početka ovoga poglavlja da su Talijani imali problema s brodovima britanske mornarice (str. 57), te

zorno opisane brojne bitke S-brodova u ovom poglavlju (primjerice kod Malte, str. 58–64), i ovdje je, sasvim sigurno, moguće govoriti o neopravdanoj zanemarenosti uloge S-brodova u dosadašnjoj historiografiji na određene ishode tijekom Drugoga svjetskog rata.

Peto poglavlje („British Pressure (1942)", str. 79–99; s potpoglavljima „Unternehmen Zerberus", str. 80–83; „Guerrilla warfare in the English Channel", str. 83–88; „The reorganization of the S-Boote command structure", str. 88–95; „Successful German raids in late 1942", str. 95–99) dotiče se britanskoga pritiska tijekom 1942. I u nekim školskim udžbenicima 1942. i 1943. godina uzimaju se kao „prijelomne" u Drugom svjetskom ratu – Japan je zaustavljen kod Midwaya, Nijemci kod Staljingrada i, s Talijanima, kod El Alameina. Od tog trenutka sile Osovine uglavnom će biti u povlačenju, međutim gotovo da se uopće ne uzima uloga mornarice tijekom tih dviju godina. Prema riječima autora, 1942. bit će „prekretnica u gerilskom ratovanju Adolfa Hitlera na moru", a Britanci su, nakon izdržanoga pritiska unazad dvije godine, konačno uspjeli preuzeti inicijativu nad svojim suparnikom na moru (str. 79). Pritom im je uvelike pomoglo i iskustvo u najranijim bitkama protiv S-brodova, nakon čega su počeli osmišljavati i kako poboljšati brzinu i vatrenu moć svojih torpednih čamaca (isto). Ipak, krajem 1942., godine „prekretnice", Nijemci su poduzeli niz uspješnih akcija, što je autor opisao u posebnom potpoglavljju (str. 95–99). Osim toga, detaljnim opisom borbi u La Mancheu autor je još jednom čitatelju vizualizirao gerilsko ratovanje na moru.

Šesto poglavlje („American Intervention (1943)" (str. 100–124; s potpoglavljima „The naval battles continue", str. 102–114; „The arrival of the Americans", str. 114–117; „British victories and a strengthened German defence", str. 117–124), kronološki se nastavlja na prethodno, a opisuje nastavak

pomorskih bitki, dolazak Amerikanaca te britanske pobjede i ponovni nalet njemačkih flotila krajem 1943. kada su Nijemci odlučili ojačati zaštitu i pomoćno oružje na svojim plovilima. Osim toga, u otprilike isto vrijeme, krajem 1943., Nijemci su dobili i novi tip torpeda (TZ Zaunkönig) koji je zamijenio starije modele G7a, te umjesto borbe u velikim skupinama sastavljenim od nekoliko flotila odlučili se koristiti malim skupinama za presretanje neprijateljskih brodova u konvojima. Te male skupine ili formacije, sastavljene možda od osam do deset plovila koja bi napadala u parovima, davale su im mnogo više slobode kretanja (str. 121, 123), a čitajući ne samo ovo poglavlje, već općenito cijelu knjigu, uočljivo je da bez uspješne sinergije sa zrakoplovima (a kod Nijemaca je to bio Luftwaffe) nema ni uspješnih akcija mornarice.

Sedmo poglavlje, „Maritime Operations and Operation Neptune (1944)“ (str. 125–149; s potpoglavljima „New S-Boote raids from French and Dutch ports“, str. 126–130; „Allied defeat: disaster at Lyme Bay“, str. 131–137; „Fighting during the summer of 1944“, str. 138–149), nastavlja daljnji kronološki slijed borbi, a posebno poglavlje posvećeno je katastrofi saveznika kod zaljeva Lyme 1944., koju su upravo i priredili S-brodovi, samo dva mjeseca prije operacije *Overlord* (Dana D).

Iako se 1944. i 1945. u školskim udžbenicima opravdano uzimaju kao godine „završnih operacija“, Spajićeva knjiga zorno vizualizira kako je i tijekom 1944. postojala velika opasnost od S-brodova, odnosno onog dijela njemačke vojske kojemu se dosad u historiografiji očito nije posvećivala tolika pozornost.

Osmo i posljednje poglavlje knjige, „Final Battles on The Western Front (1945)“ (str. 150–170; s potpoglavljem „Withdrawal to the Netherlands and Norway“, str. 151–170), bavi se posljednjim operacijama u Drugom svjetskom ratu, u kojima se njemačka mornarica pretežito povlačila u Nizozemsku i Norvešku, i pretežito vodila obrambene akcije (primjerice u IJmuidenu). Nakon posljednjeg poglavlja slijede još tehnički dijelovi: glosar, popis literature, bilješka o autoru i kazalo (str. 171–184).

U skladu sa svim navedenim, ovu knjigu definitivno bih preporučio svim ljubiteljima vojne povijesti, 20. stoljeća i Drugoga svjetskog rata, jer u čitateljevu promišljanju skreće pozornost na možda i dosad zanemarenu ulogu njemačke mornarice u Drugom svjetskom ratu. Jedini manjak knjige je izostanak zaključka, no promišljanje koje je autor otvorio ovom knjigom budi željno iščekivanje da će, njenim tragom, nastaviti objavljivati i druge studije iz raznih perioda vojne povijesti.

Lucian Borić